

ONA ALEKNAVIČIENĖ

Lietuvių kalbos institutas
aleknaviciene@lki.lt

Mažosios Lietuvos tarmės XVIII amžiuje: patarmių skyrimo problema

Tiriant XVIII amžiaus Mažosios Lietuvos šaltinių fonetiką ir morfologiją, aktualus tarminių ypatybių klausimas. Riba tarp Mažosios Lietuvos vakarų aukštaičių pietinės ir šiaurinės patarmės (vad. baltsermėgių ir striukių), dialektologų dabar brėžiama pro Vėluvą, Įsrutį, Nybudžius, Katniavą, Širvintą. Pagrindiniu skiriamuoju požymiu tradiciškai laikomas nekirčiuotų galūnių vokalizmas: šiauriniai Mažosios Lietuvos vakarų aukštaičiai pasižymėjo trumpųjų balsių išmetimu ir ilgųjų redukcija, tuo tarpu pietiniai abiem atvejais senovinį vokalizmą išlaikydavo sveiką.

Analizuojant XVIII amžiaus šaltinius, kurių autoriai kilę iš Mažosios Lietuvos pietinės vakarų aukštaičių patarmės ploto, matyti, kad juose yra nemažai fonetinių ypatybių, dabar priskiriamų šiauriniams Mažosios Lietuvos vakarų aukštaičiams. Nekerčiuotose veiksmažodžių galūnėse, ypač praes. 3 formose, [a] < [*ā] yra dažnesnis negu [o] < [*ā], dažnai neišlaikomi galūniniai -a, -i, iš vardažodžių nom. sg. galūnės -as trumpasis [a] išmetamas dažniau negu neišmetamas. Taigi pietiniai Mažosios Lietuvos vakarų aukštaičiai ne visada išlaikydavo sveiką senovinį vokalizmą.

Žodžio galo trumpinimas, pasireiškiantis trumpųjų balsių išmetimu ir ilgųjų redukcija, neturėtų būti laikomas pagrindiniu šiaurinių ir pietinių Mažosios Lietuvos vakarų aukštaičių skiriamuoju bruožu. XVIII amžiuje minėti nekirčiuoto žodžio galo trumpėjimo reiškiniai buvo būdingi abiem patarmėms, tik šiaurinėje intensyvesni. Pagrindinis mokslinis skiriamasis šių patarmių bruožas turėtų būti tvirtapradžių dvibalsių [á·u], [á·i], [é·i] monoftongizavimas arba nemonoftongizavimas.